УДК 343.01
DOI 10.33244/2521-1196.15.2019.20-29

А. Є. Шевченко,
д.ю.н., професор
ORCID ID 0000-0003-2663-9892;
Ю. В. Биба,
Університет ДФС України
ORCID ID 0000-0002-3940-2432

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

У статті розглядаються методологічні підходи історико-правового дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі, досліджуються їх особливості та значення для установ виконання покарань Міністерства юстиції України. Наведені висновки методологічних підходів історико-правового дослідження до проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі.

Ключові слова: *методологічні підходи, історико-правове дослідження, проблеми, покарання, позбавлення волі, установи виконання покарань.*

А. Е. Шевченко, Ю. В. Быба. Методологические подходы к историко-правовому исследованию проблем выполнения наказания в виде лишения свободы

В статье рассматриваются методологические подходы историко-правового исследования проблем исполнения наказаний в виде лишения свободы, исследуются их особенности и значение для учреждений исполнения наказаний Министерства юстиции Украины. Приведенные выводы методологических подходов историко-правового исследования к проблемам исполнения наказаний в виде лишения свободы.

Ключевые слова: *методологические подходы, историко-правовое исследование, проблемы, наказание, лишение свободы, учреждения исполнения наказаний.*

Метою статті є розгляд методологічних підходів історико-правового дослідження до проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі та розкрито його через методи наукового пізнання.

Постановка проблеми. Важливе значення для розуміння методологічних підходів історико-правового дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі має місце органів і установ виконання покарань у системі Міністерства юстиції України. Вихідною позицією тут є методологічна позиція, відносно якої органи й установи виконання покарань, згідно з чинним законодавством, мають право не тільки забезпечити належне виконання покарання у вигляді позбавлення волі, а й створити такі умов для засуджених, які б дозволили останнім ресоціалізуватися після звільнення законослухняними громадянами.

© Шевченко А. Є., Биба Ю. В., 2019

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія проблеми виконання покарань у вигляді позбавлення волі представлена переважно фахівцями у галузі кримінального та кримінально-виконавчого права, і тільки окремі дослідження цієї проблеми представлені вітчизняними вченими І. В. Іваньковим, В. В. Россіхіним, А. Й. Рогожиним, Ю. І. Римаренко, А. С. Чайковським, В. М. Чисніковим, М. С. Чистяковим, А. Є. Шевченко, Ю. С. Шемшученко, В. Шмоткіним, О. Н. Ярмишем, М. М. Яцишиним та ін.

Здобутки цих учених містять ряд системних положень і висновків, які прямо або опосередковано стосуються виконання покарань у вигляді позбавлення волі упродовж 1970–2003 рр. і створюють теоретичні та практичні передумови для ефективного їхнього дослідження у реаліях сьогодення.

Водночас, незважаючи на численні публікації щодо вивчення проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі, досі ще не існує цілісної концепції, яка б враховувала весь накопичений історією спектр знань і базувалась на філософських, історико-правових та методологічних засадах цього дослідження.

Постановка завдання. Визначити та проаналізувати методологічні підходи історико-правового дослідження до проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі. Сформулювати власну методологічну позицію щодо цього дослідження. На підставі аналізу літературних джерел окреслити методологічний інструментарій дослідження до проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи аналіз методологічних підходів до історико-правового дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі, звернули увагу на наукову сентенцію вітчизняного вченого С. І. Нежурбіди, згідно з якою актуальність проблем дослідження забезпечується отриманням найбільш повного та цілісного уявлення про об'єкт пізнання, сучасні дослідники дедалі частіше заявляють про створення нової дослідницької методології [1, с. 397–398]. З такою наявною в науці позицією погоджується й інший вітчизняний вчений Н. М. Оніщенко, який визначає методологію як сукупність принципів, методів, засобів та процедур теоретико-правового характеру [2, с. 22].

Також варто підтримати думку Г. Ю. Лук'янової, що методологічна забезпеченість науки, точність методів наукових досліджень допомагає дослідникам відшукувати нові шляхи пізнання процесів і явищ, які вивчаються, їхнього адекватного відображення в системі наукових знань. Жодна галузь науки не може існувати чи розвиватися без методологічної бази. Невипадково сьогодні методологія наукових досліджень у праві набуває значної культурної цінності для сучасного суспільного розвитку та належить до фундаментальних проблем вітчизняної юридичної науки [3, с. 33].

Поняття «методологія» (від грец. μέθοδος – правильний шлях, шлях дослідження) по-різному тлумачиться у сучасній юридичній науці. У широкому розумінні термін «методологія» розуміється як теорія людської діяльності – це діяльність пізнання, мислення або, якщо свідчити точніше, вся діяльність людства, включаючи не лише власне пізнання, а й виробництво. Звідси виходить, що методологія є теорією людської діяльності [4, с. 6]. У вузькому розумінні під методологією розуміють сукупність методів, прийомів, процедур наукового дослідження [5, с. 5–6]. Саме таке ставлення до методології дозволяє нам стверджувати про її великі можливості у дослідженні зазначеної нами проблеми.

У вітчизняній науковій традиції, як зазначає професорка О. П. Рябчинська, методологію розглядають як учення про методи пізнання та/або систему наукових принципів, на основі

яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів та прийомів [6, с. 11–12].

Підтримуємо професора А. В. Савченка, який справедливо зазначає, що вибір конкретних методів наукових досліджень, з'ясування їхнього змісту, сутності й призначення визначає цінність й унікальність кожної наукової розробки [7, с. 19]. При цьому історико-правова наука може використовувати широкий спектр методів, поділяючи їх на основні та допоміжні, однак усі вони тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного. Наведена позиція А. В. Савченка цілком узгоджується з теорією права, згідно з якою обрання конкретних методів зумовлюється об'єктом дослідження [8, с. 618–619].

У контексті нашого дослідження під методологією варто розуміти систему категорій діалектичного та історичного матеріалізму, яка дозволяє досліджувати і застосовувати на практиці пізнані закономірності, сутність та зміст виконання установами Міністерства юстиції України кримінального покарання. Це пов'язано з тим, що утвердження методологічного плюралізму в сучасній українській історико-правовій науці формувалося шляхом панування марксистсько-ленінської методології упродовж десятиліть, що і обумовило статичне трактування права.

Саме тому у більшості сучасних досліджень науковці обґрунтовують свій методологічний інструментарій з попереднього переосмислення успадкованого філософського світогляду на явища і процеси, які вивчаються та потребують певного наукового пошуку. А відтак проблеми виконання покарання у вигляді позбавлення волі набувають особливої гостроти, оскільки об'єктивно виникає потреба й у визначенні його методологічного інструментарію.

На такій позиції стоїть і зарубіжний учений Д. А. Керимов, який вважає, що методологія – це вчення про структуру, логічну організацію, методи, засоби і форми діяльності дослідника в процесі пізнання ним досліджуваних явищ. Більш того, вчений, поєднуючи пізнавальні можливості всіх наук, доводить, що методологія примножує і збагачує дослідницький потенціал кожної з них.

При цьому єдність діалектики, гносеології і логіки як методологічного ядра в пізнавальному процесі, на думку вченого, виступає як засіб суб'єктивного осмислення об'єктивного розвитку, який, оволодівши масами, перетворюється завдяки громадській практиці на «іншу об'єктивність». Важливим у зв'язку з цим є такий його висновок: методологія будь-якого наукового дослідження не повинна обмежуватися лише пошуком методів наукового пізнання. Її основу має становити ряд взаємопов'язаних компонентів, перелік яких залишається відкритим [9, с. 44, 85, 97].

Враховуючи наведені методологічні підходи, можемо констатувати, що методологія історико-правового дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі є багаторівневою, у зв'язку з цим вона практично використовує весь методологічний арсенал сучасної юридичної науки. Тому методологія історико-правового дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі не може бути обмежена використанням виключно історико-правового методу. Водночас цей метод є провідним, домінуючим над іншими методами пізнання.

Варто наголосити, що під час проведення історико-правового дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі важливим є узгодження географічного критерію з функціональним. Тому зазначимо, що в основі функціонального порівняння

як універсального підходу до дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі полягає вчення про функціональний метод у праві.

Як вказується у науковій юридичній літературі, сутність функціонального методу дослідження полягає у виокремленні елементів соціальної взаємодії, що підлягають дослідженню, і визначення їх місця та значення у певному зв'язку, якісна визначеність якого робить необхідним його системний розгляд [10, с. 308]. При цьому, як зазначається в інших наукових юридичних джерелах, саме функціональний підхід дозволяє ґрунтовніше розкрити динамічну природу юридичної діяльності, її системність, структурні якості, місце в юридичній системі суспільства, більш конкретно показати, яким чином та в яких межах вона змінює реальну дійсність [11, с. 31].

Поділяємо позицію вітчизняного вченого М. С. Пузирьова про те, що найбільш прийнятним є використання категорії «підхід», що є значно ширшим за «метод». При цьому виходимо з того, що під час проведення порівняльних досліджень у галузі кримінально-виконавчого права, використовуючи функціональний підхід, дослідник застосовує ряд загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Такий підхід, як зазначає вчений, надає досліднику найбільшу свободу наукового пошуку, не обмежуючи його однією правовою сім'єю, дає можливість виявити й обґрунтувати «раціональне зерно» під час імплементації зарубіжного досвіду у кримінально-виконавче законодавство України і практику виконання покарань [12, с. 33–34].

До речі, історико-правовою наукою доведено, що результативність будь-якого наукового дослідження буде незначною, якщо використати лише один метод. Саме тому важливо розуміти, що застосування одного лише історико-правового методу недостатньо впливає на об'єктивність, достовірність, комплексність і репрезентативність наукових досліджень, адже аналогічні феномени, що мають підлягати порівнянню, повинні бути попередньо досліджені за допомогою інших методів. Ось чому з урахуванням специфіки предмета нашого дослідження ми використали, крім історико-правового, в їхній сукупності ряд філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, наведених нижче.

Використання у процесі дослідження історико-правового методу надало можливість виокремити чотири історичні періоди формування та розвитку вітчизняного законодавства у сфері виконання покарань у вигляді позбавлення волі, зокрема:

1) законодавство у сфері виконання покарань періоду українського державотворення (1917–1922 рр.);

2) виправно-трудове законодавство УСРР/УРСР (1922–1991 рр.);

3) виправно-трудове законодавство незалежної України до прийняття Кримінально-виконавчого кодексу (1991–2003 рр.);

4) сучасне кримінально-виконавче законодавство (з 2003 р. дотепер).

Запропонована нами періодизація є авторським баченням процесів формування та розвитку вітчизняного законодавства у сфері виконання покарань у вигляді позбавлення волі [13, с. 156].

З огляду на викладене вище, вбачається за доцільне звернутися до періодизації, запропонованої В. А. Льовочкіним у дисертаційній роботі, присвяченій нормативно-правовим та організаційним засадам забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі. Вчений також виокремлює чотири основних етапи формування міжнародних стандартів поводження з в'язнями, прав і свобод засуджених:

І етап: кінець XVIII ст. – середина XIX ст. На цьому етапі відбулося зародження міжнародного співробітництва з пенітенціарних проблем та було зроблено перші спроби реформування в'язничних установ;

ІІ етап: друга половина XIX ст. – початок XX ст. У цей час було створено офіційні міжнародні організації та проведено ряд міжнародних конгресів з пенітенціарних проблем;

ІІІ етап: середина XX ст. Ознаменувався як етап реальної спроби створення міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі;

IV етап: починаючи з 1945 року і до наших днів. Етап, на якому було створено ООН та прийнято міжнародні стандарти з прав і свобод людини та громадянина, зокрема стандарти забезпечення прав і свобод засуджених до позбавлення волі [14, с. 8].

Кожен з цих етапів, як зауважує вчений, певним чином вплинув на практику виконання кримінальних покарань спочатку в Російській імперії, а згодом і у Союзі Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР). Законодавство як Радянського Союзу в цілому, так і союзних республік, зокрема й України, не містило загальних норм, які б вимагали приведення певного нормативно-правового акта у відповідність до норм міжнародних стандартів.

На думку вченого, це призвело до того, що певна кількість міжнародних пактів і конвенцій, ратифікованих СРСР, існували самі по собі, а окремі інститути і норми конкретних галузей права, що їм суперечили, продовжували бути чинними і застосовувались на практиці. Лише у другій половині 80-х років, з початком у СРСР процесів демократизації та гласності, стало очевидним, що вітчизняне кримінально-виконавче законодавство не повною мірою відповідає міжнародним стандартам у цій сфері. Таким чином, закономірно постало питання про імплементацію останніх у національне законодавство [14, с. 8].

Діалектичний метод. Вказаний метод, або метод матеріалістичної діалектики, належить до філософських методів наукового пізнання. Філософсько-правова наука давно дійшла обґрунтованого висновку про важливість використання філософських категорій у правовій сфері [15, с. 32]. Використання діалектичного методу під час дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі надало можливість розглянути зовнішні та внутрішні явища і процеси, які відбуваються в установах виконання покарань, у розвитку та взаємозв'язку, виявити їхні закономірності й тенденції.

Щодо дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі в різні історичні періоди, діалектичний метод висуває ряд вимог, характер яких стає зрозумілим тоді, коли установи виконання покарань до середини 90-х років XX ст. були підпорядковані основним чином завданням ідеологічної боротьби, причому з переважанням застарілих пропагандистських стереотипів [16, с. 18]. Сьогодні в умовах більшого взаємозв'язку та взаємозалежності юридичних наук дослідження у сфері виконання покарань не можуть ізолюватися як від усіх інших правових явищ і процесів, що відбуваються всередині країни, так і від рівня світового пенітенціарного розвитку.

Використання *хронологічного методу* пізнання проблем виконання покарання у вигляді позбавлення волі надало змогу згрупувати наукову літературу з досліджуваної проблематики за двома періодами: 1) ідеологічно заангажовані дослідження виконання покарань у вигляді позбавлення волі, здійснювані за радянських часів; 2) сучасні (з 1991 р. і дотепер).

Для дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі є застосування *формально-юридичного (догматичного) методу*. Теоретик права професор С. С. Алєксєєв

зазначає, що закони, юридична практика, прецеденти стали фактичною основою правових знань, а самі знання внаслідок цього набули за своїм змістом характеру юридичної догматики (юридичного позитивізму) – техніко-юридичної дисципліни, сконцентрованої довкола «догми права», практично значимих фактів, наявних правових реалій – діючих юридичних норм, законів, юридичних прецедентів, правових звичаїв, їхнього розуміння, тлумачення, практики їх застосування, тобто «позитивного права».

Сутність цього методу, на думку поіменованого вченого, полягає в атомістичному опрацюванні фрагментів вказаних вище правових реалій. У результаті аналітичного опрацювання догми права, якщо цей процес здійснено відповідно до вимог формальної логіки, відкривається деталізована юридична картина певної ділянки, фрагмента правової реальності, виявляється їх юридичний зміст, відпрацьовуються найбільш доцільні форми і способи юридичних дій [17, с. 6].

Використання у процесі нашого історико-правового дослідження формально-юридичного (догматичного) методу надало можливість, розвиваючи методологічні підходи, закладені Р. О. Андреященком, оцінити і класифікувати нормативно-правові акти, що стосуються питань функціонування кримінально-виконавчої системи України, не тільки як історичні документи, а і як джерела права (законодавства), що характеризуються певним змістом та формою, використовують засоби і правила юридичної техніки відповідного історичного рівня розвитку [18, с. 12].

Важливого значенні у дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі відіграє *правничо-герменевтичний метод*. Сучасна герменевтика являє собою важливий розділ загальнонаукової методології пізнання – вчення про розуміння. За дослідженням П. Рікера, герменевтика – це теорія операцій розуміння у їх співвідношенні з інтерпретацією текстів [19, с. 3].

У нашому дослідженні правничо-герменевтичний метод використано для аналізу праворозуміння, тлумачення права тощо. Крім того, герменевтичний метод використано для пізнання та інтерпретації текстів монографічних видань, наукових статей, навчальних матеріалів, а також текстів зарубіжних і вітчизняних нормативно-правових актів у сфері виконання покарань.

Важливим у методологічному відношення є такі положення, сформульовані З. А. Загиней у докторській дисертації «Герменевтика кримінального закону України» (2016 р.), міждисциплінарний характер герменевтики, яка дає змогу врахувати досягнення інших наук (зокрема, загальної теорії права, філософії, логіки, лінгвістики, текстології); ґрунтовне філософське підґрунтя герменевтики, що перетворює її на надійний фундамент правоінтерпретаційної діяльності у відповідній галузі права [20, с. 5–6].

Вищевикладене дає підстави вважати правничо-герменевтичний метод комплексним, адже його застосування спирається на ряд філософських, правових, лінгвістичних та інших методів. Вважаємо такий підхід оптимальним під час доктринального тлумачення норм законодавства у сфері виконання покарань.

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, зазначаємо, що методологія дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі – явище інтегральне, яке поєднує ряд компонентів: світогляд і фундаментальні загальнотеоретичні концепції, загальні філософські закони та категорії, загальні та загальнонаукові методи. А тому не зводимо її до одного з компонентів, зокрема до методу чи вчення про методи, оскільки за її межами залишаться інші більш важливі методи пізнання цієї проблеми.

Методологічною основою розроблюваного нами напряму історико-правового дослідження проблем виконання покарань у вигляді позбавлення волі є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, зумовлених метою й особливостями феномена, що аналізується, – виконання покарань у вигляді позбавлення волі. Поєднання нами в процесі дослідження філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів здатне забезпечити всебічність та повноту історико-правового дослідження проблем виконання покарання у вигляді позбавлення волі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нежурбіда С. І. Кримінологічне вчення про причинність злочинності : дис. … на здобуття наук. ступеня доктора юридичних наук : 12.00.08. / Нежурбіда С. І. – Київ, 2015. – 605 с.

2. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення : монографія / Н. М. Оніщенко та ін. ; відп. ред. Ю. В. Баулін. – Донецьк : Кальміус, 2013. – 423 с.

3. Лук'янова Г. Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці / Г. Ю. Лук'янова // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 33–43.

4. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системного исследования / Г. П. Щедровицкий. – Москва, 1964. – 48 с.

5. Попов Г. Х. Проблемы теории управления / Г. Х. Попов. – Москва, 1970. – 207 с.

6. Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови : монографія / О. П. Рябчинська. – Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013. – 448 с.

7. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки : дис. … на здобуття наук. ступеня доктора юридичних наук : 12.00.08 / А. В. Савченко. – Київ, 2007. – 616 с.

8. Рабінович П. М. Методологія юридичної науки. Юридична енциклопедія : в 6 т. / П. М. Рабинович ; голова редкол. Ю. С. Шемшученко. – Київ, 1998–2004. – Т. 3 : К–М. – 2001. – 789 с.

9. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монографія / Д. А. Керимов. – 5-е изд. – Москва, 2011. – 520 с.

10. Современная западная социология : словарь / Ю. Н. Давыдов и др. – Москва : Политиздат, 1990. – 432 с.

11. Шагиев Б. В. Юридическая деятельность в современном российском обществе (теоретико-правовой аспект) : дисс. … на соискание ученой степени кандидата юридических наук : 12.00.01 / Шагиев Б. В. – Москва, 2003. – 154 с.

12. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах : монографія / М. С. Пузирьов. – Київ : ВД «Дакор», 2018. – 514 с.

13. Биба Ю. В. Історія розвитку проблеми виконання покарань у виді позбавлення волі на теренах України (1970–2004) / Ю. В. Биба // ІІ Всеукраїнські науково-правові читання пам'яті доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України, член-кореспондента Національної академії правових наук України Н. Р. Нижник : збірник матеріалів / за заг. ред. А. Є. Шевченка. – Вінниця, 2018. – С. 153–157.

14. Льовочкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.08 / В. А. Льовочкін. – Київ, 2002. – 18 с.

15. Орел М. А. К вопросу о реализации методологической функции философских категорий в правовой сфере / М. А. Орел // Проблемы социалистической законности. – 1988. – Вып. 22. – С. 30–35.

16. Федосеева Г. Ю. Международно-правовые вопросы защиты осужденных : автореф. дисс. на соискание учен. степени кандидата юридических наук : 12.00.10 / Г. Ю. Федосеева. – Москва, 1994. – 22 с.

17. Алексеев С. С. Восхождение к праву: поиски и решения / С. С. Алексеев. – Москва : Норма, 2003. – 748 с.

18. Андреященко Р. А. Пенитенциарная система Англии и Уэльса в XVI–XX вв.: историко-юридическое исследование : дисс. … на соискание учен. степени кандидата юридических наук : 12.00.01 / Андреященко Р. А. – Екатеринбург, 2006. – 180 с.

19. Рикер П. Герменевтика, этика, політика: Московские лекции и интервью / П. Рикер. – Москва : АО «KAMI»: Изд. центр «AKADEMIA», 1995. – 160 с.

20. Загиней З. А. Герменевтика кримінального закону України : дис. … на здобуття наук. ступеня доктора юридичних наук : 12.00.08 / Загиев З. А. – Київ, 2016. – 636 с.

REFERENCES

1. Nezhurbida, S. I. (2015), Kryminolohichne vchennya pro prychynnist' zlochynnosti : dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora yurydychnykh nauk [Criminological doctrine of the causality of crime], Kiev.

2. Onishchenko, N. M. et al. (2013), Yurydychna vidpovidal'nist': problemy vyklyuchennya ta zvil'nennya [Legal Liability: Issues of Exclusion and Exemption], Yu. V. Baulin (Ed.), Kal'mius, Donetsk.

3. Luk'yanova, H. Yu. (2011), «Methodological foundations of law research in modern legal science», Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, No 4, pp. 33–43.

4. Shchedrovitskiy, G. P. (1964), Problemy metodologii sistemnogo issledovaniya [Methodological foundations of law research in modern legal science], Moscow.

5. Popov, G. Kh. (1970), Problemy teorii upravleniya [Problems of control theory], Moscow.

6. Ryabchyns'ka, O. P. (2013), Systema pokaran' v Ukrayini: ponyattya, znachennya ta pryntsypy pobudovy [The penal system in Ukraine: concepts, meanings and principles of construction], Aktsent Invest-treyd, Zaporozh'ye.

7. Savchenko, A. V. (2007), Porivnyal'nyy analiz kryminal'noho zakonodavstva Ukrayiny ta federal'noho kryminal'noho zakonodavstva Spoluchenykh Shtativ Ameryky : dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora yurydychnykh nauk [Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки], Kiev.

8. Rabinovych, P. M. (2001), Metodolohiya yurydychnoyi nauky [Methodology of legal science], Vol. 3, In Yu. S. Shemshuchenko (Ed.), Legal Encyclopedia, Kiev.

9. Kerimov, D. A. (2011), Metodologiya prava (predmet, funktsii, problemy filosofii prava) [Methodology of law (subject, functions, problems of law philosophy)] (5th ed.), Moscov.

10. Davydov, Yu. N. et al. (1990), Sovremennaya zapadnaya sotsiologiya [Contemporary Western Sociology], Politizdat, Moscov.

11. Shagiyev, B. V. (2003), Yuridicheskaya deyatel'nost' v sovremennom rossiyskom obshchestve (teoretiko-pravovoy aspekt) : dissertatsiya na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata yuridicheskikh nauk [Legal activity in modern Russian society (theoretical and legal aspect)], Moscow.

12. Puzyr'ov, M.S. (2018), Porivnyal'nyy analiz vykonannya pokarannya u vydi pozbavlennya voli na pevnyy strok v Ukrayini ta zarubizhnykh krayinakh [Comparative analysis of imprisonment in Ukraine and foreign countries], VD «Dakor», Kiev.

13. Byba, Yu.V. (2018), «History of the development of the punishment in the form of imprisonment in Ukraine (1970–2004)» : II Vseukrayins'ki naukovo-pravovykh chytan' pam'yati doktora yurydychnykh nauk, profesora, zasluzhenoho yurysta Ukrayiny, chlen-korespondenta Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny N.R. Nyzhnyk: zbirnyk materialiv. [II All-Ukrainian scientific and legal readings in memory of Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Corresponding Member of the National Academy of Law Sciences of Ukraine Nizhnik: a collection of materials], Vinnitsa, pp. 153–157.

14. L'ovochkin, V. A. (2002), Normatyvno-pravovi ta orhanizatsiyni zasady zabezpechennya realizatsiyi v Ukrayini mizhnarodnykh standartiv z prav i svobod zasudzhenykh do pozbavlennya voli : avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata yurydychnykh nauk [Regulatory and organizational principles for ensuring the implementation in Ukraine of international standards on the rights and freedoms of prisoners], Kiev.

15. Orel, M. A. (1988), «On the implementation of the methodological function of philosophical categories in the legal sphere», Problemy sotsialisticheskoy zakonnosti, Vol. 22, pp. 30–35.

16. Fedoseyeva, G. Yu. (1994), Mezhdunarodno-pravovyye voprosy zashchity osuzhdennykh : avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata yuridicheskikh nauk [International legal issues for the protection of convicts], Moscow.

17. Alekseyev, S. S. (2003), Voskhozhdeniye k pravu: poiski i resheniya [Ascension to Law: Search and Solutions], Norma, Moscov.

18. Andreyashchenko, R. A. (2006), Penitentsiarnaya sistema Anglii i Uel'sa v XVI–XX vv.: istoriko-yuridicheskoye issledovaniye : dissertatsiya na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata yuridicheskikh nauk [The Penitentiary System of England and Wales in the Sixteenth and Twentieth Centuries: A Historical and Legal Study], Ekaterinburg.

19. Riker, P. (1995), Germenevtika, etika, polítika : Moskovskiye lektsii i interv'yu [Hermeneutics, Ethics, Politics: Moscow Lectures and Interviews], AO «KAMÍ»: Izd. tsentr «AKADEMIA», Moscov.

20. Zahyney, Z. A. (2016), Hermenevtyka kryminal'noho zakonu Ukrayiny : dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora yurydychnykh nauk [Hermeneutics of the criminal law of Ukraine], Kiev.

A. E. Shevchenko, Yu. V. Biba. Methodological approaches to the historical and legal study of the execution of sentences problems in the form of imprisonment

The article deals with themethodological approaches to the historical and legal study of the execution of sentences problems in the form of imprisonment, and explores their peculiarities and importance for the penal correction institutions of the Ministry of Justice of Ukraine. The

initial position here is the methodological position on which the penal enforcement authorities and institutions have the right, under the current legislation, not only to ensure the proper enforcement of the sentence of imprisonment, but also to create conditions for convicted persons that would allow the latter to resocialize themselves after release by law-abiding citizens.

It has been proved that the methodology of historical and legal study of the execution of sentences problems in the form of imprisonment is multilevel, in connection with this; it practically uses the entire methodological arsenal of modern legal science. Therefore, the methodology of the historical and legal study of the execution of sentences problems in the form of imprisonment cannot be limited to the use of the historical and legal method alone. At the same time, this method is a leading one, dominating other methods of cognition. The article states that taking into account the specifics of the subject of our study; we used, in addition to historical and legal, together a number of philosophical, popular scientific and special scientific methods given below.

Studies on the nature, content and application of methodological approaches to the problems of the enforcement of sentences of imprisonment during different historical periods of its operation can draw the following conclusions:

– the methodology is an integral phenomenon, which combines a number of components: worldview and fundamental general theoretic concepts, general philosophical laws and categories, general and popular scientific methods. Therefore, we do not reduce it to one of the components, in particular the method or the teaching of methods, since there will be other more important methods of knowing the problem outside it;

– the methodological basis of the direction of historical and legal research being developed by us is the set of methods and techniques of scientific knowledge, determined by the purpose and peculiarities of the phenomenon, analysed – the execution of sentences in the form of imprisonment;

– the combination of philosophical, popular scientific and special scientific methods can ensure the comprehensiveness and completeness of historical and legal research into the execution of sentences problems in the form of imprisonment.

Key words: *methodological approaches, historical and legal research, problems, punishment, imprisonment, penal institutions.*

Стаття надійшла до редакції 28 листопада 2019 року

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

МІЖНАРОДНИЙ ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

(ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА)

Науковий журнал

Випуск 15

Ірпінь ● УДФСУ ● 2019

ISSN 2521-1196
УДК 34:33(477)(08)

Засновник та видавець: Університет державної фіскальної служби України
Заснований 2014 року.

Продовжуване видання (виходить у міру накопичення матеріалу)
Мови видання: українська, російська, англійська

Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобами масової інформації:
Серія КВ № 20778-10578Р від 24.06.2014
Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобами масової інформації:
Серія КВ № 22055-11955ПР від 22.04.2016

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет рішенням Вченої ради Університету державної фіскальної служби України (протокол № 13 від 20.12.2019)

Редакційна колегія: д.ю.н., професор *П. В. Цимбал* (голов. ред.); д.ю.н., доцент *Ю. І. Аністратенко* (заст. голов. ред.); к.ю.н. *Л. В. Омельчук* (відп. секр.); д.ю.н., професор *І. Г. Богатирьов*; д.ю.н., с.н.с. *О. І. Богатирьова*; д.ю.н., доцент *О. Г. Боднарчук*; д.ю.н., професор *Г. П. Власова*; д.ю.н., професор *В. І. Галаган*; д.ю.н., професор *Л. М. Касьяненко*; д.ю.н., доцент *Т. О. Мацелик*; д.ю.н. *В. Я. Мацюк*; д.ю.н., доцент *С. С. Мірошниченко*; д.ю.н., доцент *Н. В. Никитченко*; к.ю.н., доцент *Ю. Ю. Рябченко*; д.ю.н., професор *Л. Д. Тимченко*; д.ю.н., професор *В. В. Топчій*; д.ю.н., доцент *В. В. Чайка*; д.ю.н., доцент *І. В. Чеховська*; д.ю.н., професор *Ю. М. Чорноус*; д.ю.н., професор *А. Є. Шевченко*; д.ю.н., професор *Амір Ібрагім огли Алієв* (Азербайджан); д.ю.н., професор *О. І. Балан* (Молдова); доктор права, професор *Омар Асланович Партенадзе* (Грузія); к.ю.н., доцент *С. М. Сівец* (Білорусь).

Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика) : науковий журнал / ред. кол. : П. В. Цимбал (голов. ред.) та ін. – Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2019. – Випуск 15. – 192 с. – (Серія : право).

У виданні вміщені наукові статті, присвячені актуальним проблемам юридичної науки та практики.

Науковий журнал започатковано з метою опублікування результатів наукових досліджень проблем правової науки, теоретико-прикладних проблем правового забезпечення фіскальної політики держави, удосконалення законодавства та правозастосування.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами теорії права та правозастосування.

Науковий журнал індексується в Google Scholar,

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

Розміщений на відкритій інформаційній платформі OJS Університету державної фіскальної служби України.

DOI (digital object identifier) – цифровий індикатор об'єкта привласнюється науковим статтям видання.

Редакція журналу веде систематичну роботу із включення наукового видання до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз даних з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів. Наразі редколегія провадить роботу щодо входження збірника у Scopus та Web of Science.

Адреса редакційної колегії:
України, 08201, Ірпінь, Київська обл., вул. Університетська, 31,
e-mail: in_yur_visnuk@ukr.net

Використання опублікованих у збірнику матеріалів дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації.

Під час посилання на матеріали збірника наукових праць «Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)» потрібно використовувати транслітеровану назву «Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka)» або «International law herald: actual problems of the present (theory and practice)».

© Університет державної фіскальної
служби України, 2019

УНИВЕРСИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИСКАЛЬНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОСТИ

(ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА)

Научный журнал

Выпуск 15

Ирпень ● УГФСУ ● 2019

ISSN 2521-1196
УДК 34:33(477)(08)

Основатель и издатель: Университет государственной фискальной службы Украины
Основан в 2014 году.

Продолжаемое издание (выходит по мере накопления материала)
Язык издания: украинский, русский, английский

Свидетельство о Государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ № 20778-10578Р от 24.06.2014
Свидетельство о Государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ № 22055-11955ПР от 22.04.2016

Рекомендован к печати и распространению через Интернет Ученым советом Университета государственной фискальной службы Украины (протокол № 13 от 20.12.2019)

Редакционная коллегия: д.ю.н., профессор *П. В. Цымбал* (глав. ред.); д.ю.н., доцент *Ю. И. Анистратенко* (зам. глав. ред.); к.ю.н. *Л. В. Омельчук* (отв. секр.); д.ю.н., профессор *И. Г. Богатырев*; д.ю.н., с.н.с. *О. И. Богатырева*; д.ю.н., доцент *О. Г. Боднарчук*; д.ю.н., профессор *Г. П. Власова*; д.ю.н., профессор *В. И. Галаган*; д.ю.н., профессор *Л. М. Касьяненко*; д.ю.н., доцент *Т. О. Мацелик*; д.ю.н. *В. Я. Мацюк*; д.ю.н., доцент *С. С. Мирошниченко*; д.ю.н., доцент *Н. В. Никытченко*; к.ю.н., доцент *Ю. Ю. Рябченко*; д.ю.н., профессор *Л. Д. Тимченко*; д.ю.н., профессор *В. В. Топчий*; д.ю.н., доцент *В. В. Чайка*; д.ю.н., доцент *И. В. Чеховская*; д.ю.н., профессор *Ю. Н. Чорноус*; д.ю.н., профессор *А. Е. Шевченко*; д.ю.н., профессор *Амир Ибрагим оглы Алиев* (Азербайджан); д.ю.н., профессор *О. И. Балан* (Молдова); доктор права, профессор *Омар Асланович Партенадзе* (Грузия); к.ю.н., доцент *С. М. Сивец* (Беларусь).

Международный юридический вестник: актуальные проблемы современности (теория и практика) : научный журнал / ред. колл. П. В. Цымбал (глав. ред.) и др. – Ирпень : Университет государственной фискальной службы Украины, 2019. – Выпуск 15. – 192 с. – (Серия : право).

В издании помещены научные статьи, посвященные актуальным проблемам юридической науки и практики.

Научный журнал основан с целью опубликования результатов научных исследований проблем правовой науки, теоретико-прикладных проблем правового обеспечения фискальной политики государства, совершенствования законодательства и правоприменения.

Для научных сотрудников, преподавателей, аспирантов, студентов и всех, кто интересуется проблемами теории права и правоприменения.

Научный журнал индексируется в Google Scholar,

Национальной библиотекой Украины имени В. И. Вернадского.

Размещен на открытой информационной платформе OJS Университета государственной фискальной службы Украины.

DOI (digital object identifier) – цифровой индикатор объекта присваивается научным статьям издания.

Редакция журнала ведет систематическую работу по включению научного издания в международные электронные библиотеки, каталоги и наукометрические базы данных с целью вхождения в мировое научное информационное пространство, повышение рейтинга журнала и индексов цитирования его авторов. В настоящее время редколлегия ведет работу по вхождению сборника в Scopus и Web of Science.

Адрес редакционной коллегии:
Украина, 08201, Ирпень, Киевская обл., ул. Университетская, 31,
e-mail: in_yur_visnuk@ukr.net

Использование опубликованных в сборнике материалов допускается при условии обязательной ссылки на источник информации.

При ссылке на материалы сборника научных трудов «Международный юридический вестник: актуальные проблемы современности (теория и практика)» следует использовать транслитерированное название «Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka)» или «International law herald: actual problems of the present (theory and practice)».

© Университет государственной фискальной службы Украины, 2019

UNIVERSITY OF THE STATE FISCAL SERVICE OF UKRAINE

INTERNATIONAL LAW HERALD: ACTUAL PROBLEMS OF THE PRESENT

(THEORY AND PRACTICE)

The Scientific Journal

Release 15

Irpin ● USFSU ● 2019

ISSN 2521-1196
UDK 34:33(477)(08)

Founder and publisher: University of the State Fiscal Service of Ukraine (hereinafter – University)
The scientific journal "Irpin legal chronicles" was founded in 2014.

Continued edition (released with the accumulation of material)
Languages of edition: Ukrainian, Russian, English.

The certificate of state registration of the printed mass media:
KV № 20778-10578PR, 24.06.2014
The certificate of state registration of the printed mass media:
KV № 22055-11955PR, 22.04.2016

Recommended for printing and Internet distribution by the decision of the Academic Council of the University of the State Fiscal Service of Ukraine
(protocol № 13, 20.12.2019)

Editorial Board: Dr., Professor *P. V. Tsymbal* (Editor-in-chief); Dr., Associate Professor, Yu. I. Anistratenko (deputy Ed.); PhD. *L. V. Omelchuk* (resp. secr.); Dr., Professor *I. H. Bohatyrov*; Dr., senior research associate *O. I. Bohatyrova*; Dr., Associate Professor *O. G. Bodnarchuk*; Dr., Professor *H. P. Vlasova*; Dr., Professor *V. I. Halahan*; Dr., Professor *L. M. Kas'yanenko*; Dr., Associate Professor *T. O. Matselyk*; Dr. *V. Ya. Matsiuk*; Dr., Associate Professor *S. S. Miroshnychenko*; Dr., Associate Professor *N. V. Nykytchenko*; PhD., Associate Professor *Yu. Yu. Riabchenko*; Dr., Professor *L. D. Tymchenko*; Dr., Professor *V. V. Topchii*; Dr., Associate Professor *V. V. Chaika*; Dr., Associate Professor *I. V. Chekhovska*; Dr., Professor *Yu. M. Chornous*;Dr., Professor *A. Ye. Shevchenko*; Dr., Professor *Amir Ibrahim ohly Aliiev* (Azerbaijan); Dr., Professor *O. I. Balan* (Moldova); Dr., Professor *Omar Aslanovych* Partenadze (Georgia); PhD., Associate Professor *S. M. Sivets* (Belarus).

International law herald: actual problems of the present (theory and practice) : The Scientific Journal / Editorial Board: P. V. Tsymbal (Editor-in-chief) and others. – Irpin : University of the State Fiscal Service of Ukraine, 2019. – Release 15. – 192 p. – Series : Law.

The edition contains scientific articles devoted to the actual problems of legal science and practice.

The scientific journal was founded with the purpose of publishing the results of researches on problems of legal science, theoretical and applied problems of legal provision of the state fiscal policy, improvement of legislation and law enforcement.

The journal is intended for researchers, lecturers, postgraduates, students and anyone who is interested in law theory and law enforcement.

The Scientific Journal is indexed by Google Scholar,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The scientific journal is located on the open information platform OJS of the University of the State Fiscal Service of Ukraine.

DOI digital object identifier is assigned to the scientific articles of the edition.

The editorial board carries out systematic work on integration of the scientific edition to the international electronic libraries, catalogs and scientometric databases with the purpose of entering the world scientific information space, increasing the rating of the journal and the citation indices of its authors. The editorial board is currently working on the inclusion of the scientific journal in Scopus and Web of Science.

Address of the editorial board:
31, Universytetska str., Irpin, Kyiv region, Ukraine, 08201
e-mail: in_yur_visnuk@ukr.net

The use of the materials published in the journal is allowed in case of obligatory referring to an information source.

Referring to the materials of the scientific journal "International law herald: actual problems of the present (theory and practice)" one must use the transliterated title "Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka)" or "International law herald: actual problems of the present (theory and practice)".

© University of SFS of Ukraine, 2019

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права; конституційне право

Фатхутдінов В. Г., Капічон О. Г. Погляди академіка В. В. Копєйчикова щодо імплементації європейської хартії місцевого самоврядування в українське законодавство....13

Шевченко А. Є., Биба Ю. В. Методологічні підходи до історико-правового дослідження проблем виконання покарань у виді позбавлення волі....20

Антошкіна В. К. Гносеологічна природа тлумачення правових норм....30

Єліссєва І. О. Сільський, селищний, міський голова: статус посадової особи за Конституцією України та повноваженнями, наданими їй законом....40

Журавель Я. В., Богайчук В. С. Система збирання данини та причини її реформування в Київській Русі....50

Камаралі С. Є. Організаційно-правові основи економічної діяльності уряду Української Держави....63

Кудін С. В., Шевченко Ю. В. Організаційно-структурна побудова правоохоронних органів УСРР у 20-х роках XX століття....72

Настюк А. А., Муляр Г. В. Дія вічевого права в Київській Русі в період правління Святополка Ізяславовича....81

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Костюченко О. Є. Право на справедливу винагороду за працю: міжнародні стандарти та українські реалії....93

Чеховська І. В., Білоусюк В. В. Правове регулювання ринку косметологічних послуг: порівняльно-правовий аналіз....101

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Мацелик Т. О., Стріяшко Г. М. Контролюючі суб'єкти у сфері бюджетного процесу: розмежування компетенційних повноважень....112

Гарбінська-Руденко А. В. Валютне законодавство України в умовах валютної лібералізації....119

Сластьоненко О. О. Митні платежі як важливе джерело наповнення державного бюджету....127

Стародуб Д. М. Щодо модернізації вітчизняної системи управління податковими ризиками у контексті світового досвіду....134

Шолкова Т. Б. Поняття та значення управління публічними фінансами....143

Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Антонюк А. Б., Редчиць О. В. Підтримання державного обвинувачення як функція прокуратури в Україні та країнах ЄС....152